

УДК 378.17:372.132:331.47

Мешко Г.М.*

АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ПЕДАГОГІКИ ЗДОРОВ'Я

У статті проаналізовано стан дослідженості в науковій літературі проблеми детермінант професійного здоров'я вчителя. На основі вивчення великого масиву джерел з педагогіки, психології, психоенергетики, психосоматики, ортобіотики, психології праці, психології і педагогіки здоров'я, а також результатів проведеного емпіричного дослідження виявлено та розглянуто фактори й умови, що впливають на професійне здоров'я педагога. Виокремлено групи факторів професійного здоров'я вчителя сучасної школи: індивідуально-психологічні, особистісні, емоційні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні.

Ключові слова: професійне здоров'я, вчитель, фактори й умови професійного здоров'я, детермінанти професійного здоров'я.

Стан здоров'я вчителя визначається багатьма детермінантами, тобто умовами і факторами. Одні з них позитивно впливають на стан професійного здоров'я фахівця, інші навпаки – сприяють розвитку передхвороби і хвороби.

Динамічний стан професійного здоров'я педагога зумовлює вплив на нього низки факторів ризику і факторів благополуччя. Науковці Н. Білінова Е. Козін, Н. Литвинова [8] виокремлюють кілька груп факторів ризику. Перша охоплює всі реальні умови навчального процесу – освітлення, вентиляцію навчальних приміщень, поліграфічні параметри посібників і підручників, усе, що потребує гігієнічного нормування. Друга група відображає інформаційний бік навчального процесу, організацію навчання, навчальне навантаження тощо. Третя – узагальнює стиль взаємин учителя з учнями, колегами по роботі. Погіршення здоров'я педагога спричиняють соціальна незахищеність, неprestижність учительської професії, труднощі професійної міжособистісної взаємодії з сучасними «крутими» дітьми, їх амбіційно-претензійними батьками, не завжди доброзичливими колегами по роботі, інформаційні перевантаження, багатофункціональність соціально відповідальної діяльності. Факторами ризику для професійного здоров'я вчителя є висока емоційна витратність і стресовість педагогічної діяльності, відсутність у школах умов для зняття психоемоційної втоми, недостатня компетентність у питаннях збереження і зміцнення здоров'я.

Факторами, що сприяють збереженню професійного здоров'я, є позитивна оцінка результатів навчально-пізнавальних результатів учнів (високі показники на екзамені, зовнішньому незалежному тестуванні, контрольній роботі, перемога на олімпіадах конкурсах, змаганнях); сприятливий психологічний клімат у педагогічному колективі, підтримка колег по роботі, заслужений авторитет і повага; кар'єрне зростання; моральні і матеріальні стимули; вдячність учнів, батьків та ін.

У науковій літературі відсутній комплексний аналіз детермінант професійного здоров'я педагога. Їх розрізненому дослідженню присвячено роботи валеологів, фізіологів, психологів, педагогів. Окремо вивчаються фактори працездатності фахівців; детермінанти психічної, емоційної стійкості; чинники стресостійкості, психологічного благополуччя вчителів тощо У психолого-педагогічній науці є низка досліджень, присвячених виявленню й аналізу професіогенних факторів ризику психічного і фізичного здоров'я вчителя (Ю. Бойчук, О. Васильєв, О. Дубнова, О. Кочерга, С. Кривцова, Г. Мітін, А. Найн, Г. Серіков, М. Смірнов, Л. Шевельова, М. Федорцева та ін.). Останнім часом з'являються дослідження, присвячені аналізу окремих чинників, що впливають на професійне здоров'я педагога (О. Анісімова, М. Доброрадних, Р. Хусанінова), психолого-педагогічних умов збереження здоров'я вчителя (Є. Белолубська, З. Дудченко, Т. Глухова, А. Гордєєва, Г. Мітін, О. Панченко), чинників

* © Мешко Г.М.*

виникнення професійного стресу, професійних деформацій, деструкцій, дисгармоній (О. Баранов, Н. Водоп'янова, Е. Симанюк і інші)

Мета статті полягає у виявленні й аналізі детермінант здоров'я вчителя сучасної школи. Для досягнення поставленої мети проаналізовано великий спектр досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, психології, педагогіки, соціології, психоенергетики, психосоматики, психології праці, ортобіотики тощо, проведено анкетування, бесіди з учителями.

У науковій літературі фактори професійного здоров'я у найбільш загальному вигляді групують так: об'єктивні (зниження рівня життя, погіршення екологічної ситуації, спосіб життя, престиж професії та ін.); суб'єктивні (мотивація діяльності, особистісні риси, компетентність та ін.). Виділяють зовнішні (особливості педагогічної діяльності) і внутрішні (особливості особистості педагога) фактори. Можна виокремити загальні фактори професійного здоров'я, що властиві для представників усіх професій, і специфічні, характерні для педагогічної діяльності. Варто зазначити, що є чинники, які впливають на загальний стан здоров'я вчителя, а є чинники, що визначають суто стан його професійного здоров'я

На основі аналізу наукової літератури та результатів проведеного емпіричного дослідження нами виокремлено такі групи факторів професійного здоров'я вчителів:

- індивідуально-психологічні (спосіб життя, генетичні чинники, вік, стать, сімейний стан, освіта, стаж роботи, задоволення базових потреб);
- особистісні (особистісні диспозиції, рівень домагань, нейротизм, тривожність, особливості характеру, мислення, рівень самооцінки і самоповаги, навички соціальної взаємодії з людьми, смислові установки, цінності, спрямованість особистості, стиль життя, рівень професіоналізму, духовно-творчий потенціал, сформованість продуктивного стилю діяльності і спілкування);
- емоційні (стан емоційної сфери, особливості психоемоційних переживань);
- соціально-психологічні (коло спілкування, психологічний клімат у педагогічному колективі, рівень соціальної підтримки);
- організаційно-педагогічні (навчальне навантаження, умови праці, режим праці і відпочинку, тривалість робочого дня, наявність здоров'язбережувального освітнього простору в навчальному закладі).

Науковці С. Балакірева, О. Вакуленко, О. Яременко та інші у статті «Що таке здоровий спосіб життя?» розглядають питання про передумови здоров'я. До основних передумов здоров'я зараховують такі чинники: мир; дах над головою; соціальна справедливість, рівність, неупередженість; освіта; харчування; прибуток; стабільна екосистема; сталі ресурси [15, с. 3]. М. Смирнов зазначає, що умовами здоров'я фізичного є здоровий спосіб життя і стан екології; душевного – любов, творчість, коло спілкування, почуття гумору; духовно-морального – правильне виховання і самовиховання [14, с. 300].

Заслугове на увагу підхід В. Гетман і Ю. Новицького, які розрізняють такі системотвірні фактори здоров'я: адаптаційний ресурс, функціональні резерви, біоенергетичний та інформаційний обмін. Виходячи з цього, вони виокремлюють наступну послідовність факторів впливу на здоров'я: філософія та концепція життя → формат впливу на формування та збереження здоров'я → накопичення резервів та ресурсу існування → формування рівня можливості людини у якісних показниках здоров'я → рівень інтелекту та освіченості, ступінь саморегуляції [5, с. 79].

У психолого-педагогічних дослідженнях підкреслюється, що психофізіологічний компонент професійної діяльності здоров'я детермінує стан здоров'я вчителя. Дослідження Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної та інших свідчать про те, що ефективна робота педагога, самопочуття і здоров'я залежать від оптимального рівня інтелектуального розвитку, синтетичного, цілісного, когнітивного стилю з високими показниками диференціації, гнучкості і конвергентності мислення, активності, швидкості реакції, мобільності, емоційної стійкості, рівня саморегуляції. Індивідуальні

психофізіологічні властивості людини впливають на стан здоров'я. Учителі зі слабкою нервовою системою, слабкою професійною підготовкою більше піддаються емоційному перевантаженню.

Один із факторів професійного здоров'я, успішної професійної адаптації вчителів – розвинуті адаптаційні здібності. Високий рівень нервово-психічної стійкості та саморегуляції поведінки перешкоджає розвитку емоційного виснаження, а значний комунікативний потенціал знижує ймовірність виникнення деперсоналізації [4, с. 157]. Тому розвинуті адаптаційні здібності зумовлюють стійкість учителів до професійних стресів і сприяють зміцненню професійного здоров'я.

Показники стану професійного здоров'я залежать від віку, стажу роботи вчителя, статевих особливостей фахівців (Л. Августова, В. Белов, О. Васильєва, Т. Максимова, В. Марков, Ф. Філатов, Е. Фомін). і ін. Чим більший педагогічний стаж, тим гірші показники професійного здоров'я. Зі збільшенням педагогічного стажу в учителів відбувається наростання дезадаптаційних процесів і хворобливих станів. У результаті значна частина учителів (більше 80%) мають хронічні захворювання як психічного, так і соматичного характеру. Основна причина полягає в тому, що професійна діяльність є для вчителя стресогенним, відповідно і патогенним фактором. Науковцями встановлено, що чим молодші вчителі та чим менше в них педагогічного досвіду, тим частіше складні ситуації сприймаються як сприятливо-корисні, тим менше фрустраційних реакцій у професійній діяльності. У цьому випадку педагоги пояснюють свої помилки чи невдачі відсутністю досвіду, займають позицію «на помилках вчаться». Молоді вчителі з невеликим стажем роботи більш оптимістичні в поглядах щодо вирішення ускладнень. У діяльності вони схильні до пошуку продуктивних стратегій поведінки та спілкування [11, с. 7].

Крім педагогічного стажу, на рівень невротизації вчителів суттєвий вплив має і специфіка предмета, що викладається. Дисертаційні дослідження науковців А. Ковальова (1975), С. Кручініної (1977) засвідчили, що більш високий рівень захворюваності мають учителі математичного профілю. Сучасніші дослідження А. Калеченко (2006) показують, дещо іншу картину. Найбільш виражені невротичні зміни – в учителів літератури і мови, найменші – у вчителів фізичної культури і трудового навчання.

Вітчизняними і зарубіжними дослідниками доволі неоднозначно трактується вплив професіографічної належності вчителя на виникнення «професійного вигорання». У дослідженні Н. Назарук (2007) не було виявлено статистично значущого впливу спеціальності вчителів на рівень «професійного вигорання». Середні значення «незадоволеності собою», «тривоги та депресії», «емоційного відчуження» статистично достовірно відрізняються залежно від спеціальності вчителя (на рівні статистичної значущості $p < 0,05$). Найвищий рівень «професійного вигорання» було виявлено серед категорії вчителів обслуговуючої праці та фізичної культури, а найнижчий – у виховників. Ці дані суперечать наведеним вище. Найвищі показники тривожності виявлено у вчителів естетичного циклу. Найвищий показник розширення сфери економії емоцій – у вчителів початкових класів на фоні найвищих показників психосоматичних розладів, найвищі показники незадоволеності собою – у вчителів фізико-математичного циклу. Найнижчі прояви тривоги та депресії зафіксовано у вчителів природничого циклу, найнижчі прояви розширення сфери економії емоцій – у вчителів фізичного виховання та обслуговуючої праці за максимальних показників емоційної відстороненості та мінімальних – психосоматичних розладів та ін. [10, с. 111-112].

У науковій літературі доведено, що рівень психосоматичних захворювань зростає з підвищенням професійної кваліфікації вчителя. Найрідше психосоматичні порушення турбують вчителів-спеціалістів, а найчастіше – учителів-методистів. Та й найвищий рівень «професійного вигорання» виявлено у вчителів вищої категорії, а найнижчий – у спеціалістів [там само, с. 115-116].

Учені виокремлюють фактори, які провокують невротичні реакції вчителів: низький рівень психологічної культури, недостатній розвиток комунікативних здібностей і навичок самоорганізації. Г. Зайцев [6] відзначає, що однією з причин невротизації вчителя є неспівпадання його смислових установок з ціннісними орієнтаціями учнів. Автор робить висновок, що для збереження професійного здоров'я вчителю необхідно постійно переглядати власну ціннісно-смислову позицію щодо учнів.

Велике значення для збереження професійного здоров'я вчителів мають моделі поведінки подолання. Конструктивними є просоціальні дії (поширення соціальної підтримки, вступ у соціальний контакт) й асертивні (впевнені) дії. Неконструктивні моделі поведінки – уникнення, маніпулятивні, асоціальні та агресивні дії – пов'язані з високим рівнем вигорання і професійної дезадаптації вчителів. Конструктивні копінг-стратегії, до яких належать упевнена поведінка і навички соціальної взаємодії, є факторами збереження професійного здоров'я.

Комфортний психологічний стан характерний для учителів, у яких склалися доброзичливі офіційні стосунки з учнями й адміністрацією школи, а також хороші неофіційні стосунки з колегами по роботі. У дослідженні Н. Абаскалової [1] прослідковується залежність здоров'я суб'єктів освітнього процесу від соціально-психологічного клімату педагогічного колективу. Відзначено, що в несприятливій психологічній атмосфері (конфліктність, байдужість, заздрість, мстивість і т.ін.) відхилення в стані здоров'я учителів виникають удвічі частіше, а учні більше пропускають уроки через хворобу. Вони у 10 разів частіше вступають у конфлікти з учителями. Учитель, що перебуває в стані постійного стресу, не здатний адекватно реагувати на конфліктні ситуації з колегами, адміністрацією, батьками й особливо з учнями.

Як свідчать наукові дослідження і педагогічна практика, здоров'я вчителя, його емоційне благополуччя багато в чому залежить від стилю керівництва в педагогічному колективі, від соціально-психологічної компетентності адміністрації, її психологічної культури. Конфлікти, що нерідко виникають між учителями й адміністрацією, впливають на стан здоров'я. Негативне ставлення з боку адміністрації, незручний розклад, непродумані нововведення, перекладання своїх обов'язків на вчителів, нерівномірне педагогічне навантаження, консерватизм адміністрації є не тільки причинами конфліктів між педагогами і адміністрацією [7], а й причиною погіршення самопочуття вчителів, їх психологічного дискомфорту.

Гармонійний розвиток особистості вчителя обов'язково передбачає його правильне професійне самовизначення. Вдало вибрана професія – запорука успіху в педагогічній діяльності, запорука професійного здоров'я. Ще І. Мечников говорив, що професія впливає на тривалість життя і на стан здоров'я суб'єкта професійної діяльності. Якщо вибір професії виявився невдалим, то в педагога пропадає задоволення від виконуваної роботи, бажання вдосконалюватися в ній, знижується продуктивність праці, «якість» професійного життя. Негативні наслідки неправильно вибраної професії зачіпають як саму людину, так і її соціальне оточення. Згідно з даними зарубіжних досліджень правильний вибір професії у 2-2,5 рази зменшує плинність кадрів і на 10-15 % збільшує продуктивність праці. Низька задоволеність працею і низький соціальний статус – найбільш значущі фактори серцево-судинних захворювань [12, с. 485-486]. Невдалий вибір професії «тягне» за собою зростання професійних захворювань, деформацію особистості фахівця, погіршення його психологічного самопочуття, виникнення синдрому професійного вигорання, хронічної втоми.

Ученими доведено, що задоволеність вибраною професією суттєво корелює з оптимальністю мотиваційного комплексу педагога і рівнем емоційної нестабільності. Чим оптимальніший мотиваційний комплекс, чим більша активність педагога, мотивована самим змістом педагогічної діяльності, прагненням досягнути в ній певних позитивних результатів, тим нижчою є емоційна нестабільність [13, с. 235].

Професія вчителя містить здоров'язбережувальний компонент – можливість творчості і розвитку творчого потенціалу. Мотивація творчості і професійного розвитку не тільки сприяє особистісно-професійному зростанню, але й збереженню і зміцненню професійного здоров'я вчителя. Присутність елементів творчості в роботі розглядають як джерело, що додає здоров'я: «чим більше в трудовій діяльності виражене творче начало, ініціатива, застосовуються особисті здібності і знання, тим сильніше приносить вона задоволення, тим помітніший її оздоровчий вплив» [2, с. 11]. Чим більші можливості для творчості у трудовій діяльності, де проявляються здібності і знання педагога, тим більше ця діяльність приносить задоволення, тим самим підвищуючи стійкість людини до захворювань. Для розвитку творчого потенціалу необхідна сприятлива творча атмосфера в педагогічному колективі.

У більшості професій, зокрема і педагогічній, однаково успішно можуть працювати люди з різними індивідуально-психофізіологічними особливостями. Разом із тим пристосування до вимог професії, професійне становлення відбувається з різною «психофізіологічною ціною». Формування індивідуального стилю діяльності дає можливість максимально ефективно використовувати природні дані, розвивати і компенсувати недостатньо сформовані.

Існують деякі відмінності в показниках професійного здоров'я чоловіків і жінок. Зокрема чоловіки і жінки по-різному ставляться до власного здоров'я. Жінки оцінюють власне здоров'я як добре майже удвічі рідше, ніж чоловіки. Відповідно жінки частіше звертаються до лікарів з профілактичною метою. У випадку хвороби жінки в 1,7 раза частіше звертаються до лікаря, ніж чоловіки. Тому хронічні захворювання в жінок виявлено в 44 випадках зі 100, а у чоловіків – у 29 випадках [9]. Загалом 78 % чоловіків і 52 % жінок ведуть нездоровий спосіб життя.

Факторами, що найбільшою мірою впливають на здоров'я чоловіків, на думку соціальних психологів, є соціальний статус, посада, наявність близького партнера, у жінок – статус заміжньої жінки і матері та умови ведення домашнього господарства.

Потрібно відзначити ще один важливий момент – специфіка професійного здоров'я вчителя сільської і міської школи. Основні негативні ознаки життєдіяльності в місті – велика скупченість людей, відсутність контакту з природою, малорухливий спосіб життя, незбалансоване харчування, забруднене оточуюче середовище. У результаті цього pojawiaються серцево-судинні захворювання, захворювання, пов'язані з обміном речовин, синдром хронічної втоми – стан, що характеризується почуттям спустошеності і виснаженості, що не проходить навіть після відпочинку і тривалого сну [3, с. 34-35]. Також у вчителя міської школи може виникнути синдром «хворої споруди», коли він тривалий час перебуває в закритому приміщенні чи приміщенні з несприятливим мікрокліматом. Симптоми такого синдрому можуть бути такими: загальне недомагання, розбитість, нездатність сконцентруватися, також такі соматичні прояви, як пересихання в горлі, почуття закладеного носа, втома очей, слезоточивість. Взимку, в умовах короткого дня, на фоні авітамінозу може розвинути зимова депресія. Вона виявляється у пригніченому настрої, підвищеній втомі, сонливості. Не додає здоров'я вчителю сільської школи перевтома при веденні домашнього господарства (робота на присадибній ділянці, догляд за домашніми тваринами тощо).

Підготовка майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я повинна будуватися на всебічному врахуванні розглянутих чинників у їх взаємозв'язку і взаємодії. Виявлення і детальний аналіз детермінант професійного здоров'я будуть основою для визначення напрямків профілактичної та психокорекційної роботи з майбутніми вчителями, у створенні комплексної програми підготовки майбутніх фахівців до збереження і зміцнення професійного здоров'я.

Література:

1. Абаскалова Н. П. Системный подход в формировании здорового образа жизни субъектов образовательного процесса «школа–вуз»: монография / Н. П. Абаскалова. – Новосибирск: НГПУ, 2001. – 316 с.

2. Артюнина Г. П. Основы медицинских знаний: здоровье, болезнь и образ жизни: учебное пособие для высш. шк. / Г. П. Артюнина, С. А. Игнатъева. – 2-е изд., перераб. – М.: Акад. проект, 2004. – 560 с.
3. Белолобская Е. И. Педагогические основы обеспечения здоровья учителя: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. И. Белолобская; Якутский гос. ун-т им. М. К. Амосова. – Якутск, 2006. – 21 с.
4. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.
5. Гетман В. Системоутворюючі фактори здоров'я людини / В. Гетман, Ю. Новицький // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 76-80.
6. Зайцев Г. К. Здоровье школьников и учителей. Опыт валеологического исследования / Г. К. Зайцев. – СПб.: Балтийская педагогическая академия, институт психологии человека, 1996. – 159 с.
7. Ключева Н. В. Технологии работы психолога с учителями / Н. В. Ключева. – М.: ТЦ «Сфера», 2000. – 192 с.
8. Козин Э. М. Основы индивидуального здоровья человека: Введение в общую и прикладную валеологию: учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений / Э. М. Козин, Н. Г. Блинова, Н. А. Литвинова. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 192 с.
9. Максимова Т. М. Здоровье различных групп населения трудоспособного возраста [Т. М. Максимова, В. Б. Белов, Н. Н. Гаврилова и др.] // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2001. – № 2. – С. 4-9.
10. Назарук Н. В. Психологічні засоби профілактики «професійного вигорання» вчителя: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н. В. Назарук; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 320 с.
11. Пальчикова О. Фрустраційні реакції в педагогічній діяльності / О. Пальчикова // Психолог. – 2004. – № 5 (101). – С. 6-7.
12. Психология здоровья: учебник для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб.: Питер, 2006. – 609 с.
13. Реан А. А. Социально-педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб.: Питер, 2000. – 416 с.
14. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н. К. Смирнов. – М.: АРКТИ, 2005. – 320 с.
15. Що таке здоровий спосіб життя? // Шкільний світ. ІнфоОсвіт. – 2003. – № 45 (221). – С. 2-8.

Мешко Г. М.

АНАЛИЗ ДЕТЕРМИНАНТ ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТЕ ЗАДАЧ ПЕДАГОГІКИ ЗДОРОВ'Я

В статті проаналізовано стан дослідження проблеми детермінант професійного здоров'я учителя. На основі вивчення великого масиву джерел по педагогіці, психології, психоенергетиці, психосоматиці, ортобіотикі, психології праці, психології та педагогіці здоров'я, а також результатів проведеного емпіричного дослідження виявлені та розглянуті фактори та умови, які впливають на професійне здоров'я педагога. Виділені групи факторів професійного здоров'я учителя сучасної школи – особистісно-психологічні, особистісні, емоційні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні.

Ключові слова: професійне здоров'я, учитель, фактори та умови професійного здоров'я, детермінанти професійного здоров'я.

Meshko H. M.

ANALYSIS OF THE TEACHER'S PROFESSIONAL HEALTH DETERMINANTS IN THE CONTEXT OF HEALTH PEDAGOGY TASKS

The teacher's professional health determinants has been examined on the basis of scientific literature sources in pedagogy, psychology, energy psychology, psychosomatics, orthobiosis, labour psychology, health pedagogy and psychology. The results of empirical research of the factors and conditions affecting teacher's professional health were studied and analyzed in the article. There have been determined the groups of modern school teacher professional health factors: individual and

psychological ones (his lifestyle, genetic factors, age, sex, marital status, education, professional experience, meeting basic needs); those of personal character (his personal dispositions, level of aspiration, neuroticism, anxiety, character features, beliefs, self-appraisal and self-esteem level, social interaction skills, sense settings, values, personality orientation, professionalism level, spiritual and creative potential, formation of productive activity and communication style); emotional ones (state of his emotional sphere, psycho-emotional experience); social and psychological peculiarities (circle of contacts, psychological climate among teachers, social support level); organizational and pedagogical (teacher's workload, working conditions, work and rest regime, working hours, availability of health preserving in the educational space of his educational establishment). Comprehensive analysis of professional health determinants will be the basis for determining the directions of preventive and psycho-correctional work with future specialists.

Key words: the professional health, a teacher, factors and conditions of professional health, the professional health determinants.

УДК 378.005.3

Сергеева Л.М.*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті мова йде про сучасні підходи до побудови інституційного освітнього простору та розглянуть його як сукупність змістовних процесів управлінської та професійно-освітньої діяльності суб'єктів. Сконцентровано увагу на якості підготовки кваліфікованих робітників, що породжує необхідність цілеспрямованого забезпечення процесу інституціалізації професійної освіти, зокрема її систематичного наукового дослідження. Визначено фактори практики формування інституційного освітнього середовища, теоретично обґрунтовано вимоги інституційного освітнього середовищного підходу до управління розвитком професійного навчального закладу.

Ключові слова: інституційне освітнє середовище, регіональний освітній простір, професійно-освітній простір, конкурентоспроможність на регіональному ринку праці.

В умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку розширюються функції професійної освіти, відбувається її трансформація в професійну освіту і навчання, що відповідає світовим тенденціям неперервної освіти – освіти упродовж життя. У всіх цивілізованих країнах здійснюється активний пошук нових моделей розвитку освіти, нетрадиційних підходів до їх упровадження на основі інформаційних і телекомунікаційних технологій [4].

Розвиток України як незалежної, демократичної, правової європейської держави потребує створення відповідної системи професійної освіти та навчання, спрямованої на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які визначають темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу і здатні до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-економічній сфері, у галузях науки, техніки і технології.

У вітчизняній системі професійної освіти сьогодні відбуваються перетворення, пов'язані з постійною адаптацією до мінливих умов зовнішнього середовища. На рубежі ХХ–ХХІ ст. сформувалася нова парадигма професійної освіти, заснована на тому, щоб навчити людину жити в інформаційному суспільстві, створити їй умови для безперервного розвитку та набуття у процесі утворення навичок швидкого перемикавання на суміжні галузі професійної діяльності.

Усі процеси ринкової трансформації відбуваються на конкретній території, соціально-економічна специфіка якої з необхідністю накладає відбиток на будь-які

* © Сергеева Л.М.*